

יבמות יד

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף יד עמוד א

אמר ליה ר"ל מי סברת עשו ב"ש כדבריהם לא עשו ב"ש כדבריהם. פי' לא עשו כדבריהם להקל אלא שהצריכו חליצה דפחות מכן לא אפשר כיון שעמדו בשמועתו, וא"ת ואם ב"ה עשו כדבריהם לפוטרה שלא בחליצה עדיין יש אגודות אגודות, י"ל דהשתא סבירא לן שאפילו ב"ה לא עשו כדבריהם להקל אלא שהצריכו חליצה, א"נ דהשתא סבירא לן דלאחר בת קול הוה וס"ל דמשגיחין בבת קול ואין לעשות כדברי ב"ש] ואפילו להחמיר אלא פטורות בלא חליצה, והראשון יותר נכון בעיני מורי הרב הר"ם ז"ל.

2. סוכת דוד

נשיטת התוס' לקמן ט"ו ד"ה וסיכך, דמ"ד לא עשו גם להקל עשו כב"ה, משום לת"ת, וכן משמע מרש"י ט"ו: ד"ה הרואת, (ואולי דיש לדחות מרש"י ד"ל דהם בעצמם היו טובלין במקום אחר להחמיר ורק לרבים שעשו זה מפרש שם מפני שהרואה אומר) וכן משמע מדברי התוס' י"ד: ד"ה בשלמא.
והנה להתוס' דלא עשו להחמיר כדבריהם משום לת"ת לכאורה יקשה דמאי אולמי' לאו דלת"ת מלאו דלא תהי' אשת המת החוצה בלי חליצה, והוה סברת הריטב"א גם דלמה לא נימא דעשה דיבום ידחה הלאו דלת"ת, ונראה דהתוס' סברי דע"ז גופא נאמר הל"ת שלא ישנו מן המנהג אפילו לקיים מצוה ואפילו לעבור על לאו ואי"כ עבירה כלל מכיון שכך גזרה התורה ולא שייך כאן עדול"ת כלל במקום שיש לת"ת, ולדעת הריטב"א אין הל"ת עוקרת המצוה, אלא רק במקום שאפשר דהיינו שלא לעשות להקל כדבריהם, ולדעת התוס' יש לחקור מה

א) בגמ' מי סברת עשו ב"ש כדבריהם לא עשו ב"ש כדבריהם, ור"י אמר עשו ועשו, ועיין רשב"א וריטב"א שפירשו עשו ועשו היינו עשו בעצמן והוורו ג"כ לאחרים, ועיין ריטב"א שכתב לא עשו ב"ש כדבריהם פי' לא עשו כדבריהם להקל אלא שהצריכו חליצה דפחות מכן לא אפשר כיון שעמדו בשמועה ע"כ, היינו שאפילו יש לת"ת מ"מ אי אפשר לילך לקולא ולפטור אותה מחליצה דהלא חייבין להחמיר כדבריהם לחלוץ דאיך יתירו יבמה לשוק, וכן כתב עוד לקמן גבי ב"ה רובא, דאפילו ב"ה רובא זה מועיל רק לשלא יעשו ב"ש להקל כדבריהם, אבל להומרא עשו דכיון שעומדים בשמועה לא סגיא בלאו הכי וכדאמר במסכת עדיות דעקביא בן מהללאל וכי' ע"כ.

3. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף יד עמוד א

בפלוגתא רב אמר עשו אילימא קודם בת קול מאי טעמא דמ"ד לא עשו. פי' דס"ד דשקולים הם בחכמה ובמנין, וא"ת ולימא ליה דמשום הכי לא עשו כדי שלא לעשות אגודות אגודות, י"ל דהשתא בפלוגתא דרב ושמואל לא נחתו לדין אגודות אלא לעיקר הדין ממש דאינהו דקים להו דלית בה משום אגודות כדמפרשינן במסקנא, והיינו דלבתר דפרישנא טעמא דפלוגתא הדרינן למימר ולמ"ד עשו קרי כאן לא תתגודדו, כנ"ל.

4. תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד א

לא עשו ב"ש כדבריהם - תימה הא אשכחן דעשו דהטה ר' טרפון כדברי ב"ש (ברכות דף י:) והלל שהביא עולתו לעזרה וחברו עליו תלמידי שמאי (ביצה דף כ.) ותניא בפרק אלו טרפות (חולין דף מד.) הרוצה לעשות כדברי ב"ש עושה ומוקי לה קודם בת קול ומיהו בלאו הכי מוכח בשמעתין דעשו.

❖ עוד עיין מראה מקומות למסכת הגיגה דף יח #10

5. סוכת דוד

יב) והנה מסוגייתנו דאמרינן דלא עשו משום דב"ה הוי רובא, משמע דהמיעוט מבטלין דעתן להרוב, וזהו כשיטת המהרלב"ח הנ"ל, וכן כתב המנ"ח ע"ח הנ"ל (אות ז') איברא דלהריטב"א הנ"ל (אות ז') דרק להקל אסור להמיעוט אבל להחמיר חייבין לעשות כדבריהם כיון שעומדים בשמועה, וכן הוא דעת הרמב"ן הנ"ל (אות ט') ולפי"ו יוצא דאין המיעוט מבטלין דעתן להרוב, וזהו כשיטת הקונטה"ס הנ"ל, אבל מזה ליכא סתירה להמהרלב"ח דהלא הבאנו לעיל (אות ח') מדברי הרמב"ן דכאן מיירי סוגיין בשלא ישבו יחד ב"ש וב"ה, ולכן חייב המיעוט להחמיר כדבריהם, אבל כשיושבין יחד, י"ל שפיר כהמהרלב"ח והמנ"ח הנ"ל, דחייבין המיעוט לבטל דעתם כהרוב, וכן י"ל לשיטת הריטב"א הנ"ל דבעמדו למנין שאני.

6. סוכת דוד

יג) ועיין קוה"ע ט"ז א', שהקשה דלמה חייב המיעוט לעשות כהרוב וכמו דמוכח מתירוץ הגמ' דלא עשו משום דב"ה הוי רובא, והלא דין רוב נאמר רק במקום שיש ספק אבל היכא דברי לו הדבר וליכא ספיקא ליכא דין רוב, וכאן הלא להמיעוט בעצמו הדבר ברור לו שהאמת כהמיעוט ולמה לו לילך אחר הרוב, ותירוץ דבדברי תורה כתב הרמב"ן בהקדמתו לספר מלחמות, כי יודע כל לומד תלמודינו וכו' שאין בחכמה הזאת מופת ברור כמו בחכמת התשבורת ונסיוני התכונה עיי"ש, וכיון שהרוב שומע טענותיו של המיעוט ואינם מודים לו צריך המיעוט לעשות כהרוב שהרי אפשר שהאמת כדבריהם אף אם לפי דעתן אינו נראה כן עכ"ל.

7. ספר קובץ הערות - סימן טז - ADDENDUM

8. ריטב"א על מסכת יבמות דף יד/א

שם ב"ש מחדדי טפי. פי' וכיון דכן הוה לה כשקול"י ואלו עושים כדבריהם ואפי' להקל וגם מורים לאחרים ואלו מורים ועושים כדבריהם וכהוה דאמרינן נפקי שיפורי דמר ושרו שיפוריה דמר ואסרי ובהוה חתיכה גופא דמורו כל חד וחד הרשות ביד כל אדם לעשות כדברי מי שירצה כיון שהם שקולים דאי לאו היכי מפיק שיפורי מאן דשרי אבל בחתיכ' אחרת כיוצא בה קי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל כדאית' פ"ק דעבודת כוכבים ממוהר"ב הר"ם:

9. שערים מצויינים בהלכה

כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הודי גינהו, הכא ב"ש מחדדי טפי. מבואר מכאן דרוב האיכות עדיף מהרוב בכמות. כתב הרמב"ן (סנהדרין כו:): בשם רב האי גאון, דאם נחלקו בב"ד, אם שוים בחכמה מניחין דברי יחיד ועושין דברי שנים, ואם האחד עדיף מן השנים הולכין אחר מי שנתן טעם לדבריו, והקשה עליו מסוגיין, וסבירא ליה דדוקא אם לא יושבין בדין אז הולכין אחר רוב חכמה, אבל ביושבין בדין כסנהדרין, אז אמרינן "אחרי רבים להטות", אפי' אם המיעוט מחדדי טפי מהרוב, ולבסוף כתב, דאפשר דהא דהולכין אחר רוב מנין, היינו ביחיד ורבים, אבל ברבים ורבים אם רצו הולכין אחר רוב חכמה.

ובקונטרס תורת ההוראה (אות יח) הבאנו דברי החינוך (מצוה עח) דהא דאמרה תורה (משפטים כג-ב) "אחרי רבים להטות" ונוטים אחר רוב הפוסקים, היינו כששני הכיתות החולקות שווים בחכמת התורה, דאין לומר דהגדולים בחכמה לא יכריעו את הקטנים, חוץ מסנהדרין שבהן אין לדקדק איזה כת מחוכמת יותר, ע"י שם הטעם. ובמנ"ח (שם) הוכיח מדברי התוס' (ד"ה ר' יהושע), דדוקא התם נקטו כהבת קול, דרובא דב"ה מכריע החידוד דב"ש, אבל בכל דוכתי ודאי צריכים הכיתות להיות כי הודי, או קרוב לזה, דאי אפשר לצמצם. אבל אם ידעינן שהמיעוט גדולים בחכמה הרבה יותר מהרוב ודאי לא אזלינן בתר הרוב, ואין חולק בגמ' על זה. ועי' בר"ן

10. סוכת דוד

ה) בגמ' למ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא, ומ"ד עשו וכו' הכא ב"ש מחדדי טפי, וחזינו מזה דהמיעוט צריך לעשות כהרוב היכא דשוין וכהדדי גינהו, (ולהריטב"א זהו רק שלא להקל כדבריהם אבל להחמיר מחוייבין כיון שעמדו בשמועה) ולמ"ד דעשו היינו משום דמתדדי טפי, ועיין ריטב"א שפירש מחדדי טפי, וכיון דכן הוה לה כשקולין ואלו עושין כדבריהם ואפילו להקל וגם מורין לאחרים, ואלו מורין ועושין כדבריהם ע"כ היינו דהם סוברין דמעלת רובא במנין ומעלת רובא בחכמה שקולין הן והוי מחצה על מחצה, ולכן כ"א עושה כשיטתו.

ובשם הגר"י סאלאנטער כתוב דזה גופא הי' המחלוקת בין ב"ש וב"ה אם אזלינן בתר רוב מנין או רוב חכמה, ולכן עד ב"ש וב"ה הי' ג"כ מחלוקת, אבל כשעמדו למנין אזלו אחר רוב המנין, ולכן לא הי' התורה כשתי תורות, אבל ב"ש וב"ה בזמנם נעשו כשתי תורות כי לא הי' מועיל המנין, דכל אחד אמר שהדין כמותו זה מפני רוב מנין וזה מפני רוב חכמה דסובר דהוה כונת התורה דאזלינן אחר הרוב מפני שיש רוב חכמה בהרוב, אבל מכיון שהם מחדדי טפי א"כ יש להם דין רוב אפילו הם המיעוט בהמנין, ולכן הי' היום קשה לישראל, והוא מן הימים שהיו מתענים בהם, והנה לפי הגר"ס אחר הב"ק מוכח דאזלינן אחר רוב מנין אע"פ שיש רוב חכמה כנגד, ולפי הריטב"א

11. תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד א

רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול - וא"ת ומ"ש דלא קי"ל כבת קול דר"א אלא אמרינן בכל דוכתי דשמותי הוא ואין הלכה כמותו וכבת קול דב"ה קי"ל דהלכה כב"ה [1] וי"ל משום דבת קול דר"א לא יצאה אלא לכבודו שאמר מן השמים יוכיחו כדאמר התם [2] א"נ בההיא בת קול שהיתה כנגד רבים דרבנן הוה רובא דודאי אין הלכה אבל כבת קול דב"ה קי"ל משום דהוה ב"ה רובא אלא דב"ש מחדדי טפי וא"ת ודלמא רבי יהושע נמי דוקא התם קאמר דאין משגיחין כדפירשנו אבל בעלמא לא וי"ל מדנקט ר' יהושע האי לישנא ואמר לא בשמים היא ש"מ דבכל דוכתא אית ליה דאין משגיחין.

12. ערוך לנר על יבמות דף יד/א

שם בא"ד, משום דהוי ב"ה רובא: כתירוץ זה מוכח לכאורה בפ"ק דשבת גבי י"ח דבר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה וי"ח דבר גזרו בו ביום אלמא דהיכי דהוי ב"ש רובא קבעו הלכה כמותם וע"ש בפ"י הברטנורה, אכן באמת אין

משם ראי' די"ל דגזירה די"ח דבר קודם יציאת ב"ק הוי, ואדרבא ק"ל על תירוץ התוספ' מהא דפריך בעירובין (דף י"ג) מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם, ולפי תירוץ התוספ' ה"ל לתרץ משום דרוב היו:

13. ספר אור שמח - הלכות יסודי התורה - פרק ט - הלכה ד

הלכה ד - והלכה כדברי פלוני הרי זה נביא שקר: המתבונן בדברי רבינו פה ובפתיחתו לפירוש המשנה ששם ביאר דבריו בשני פרקים אלו באורך יראה כי סברתו דמצאנו בתלמוד שפסקו הלכה כדברי בית הלל נגד בית שמאי משום שהם היו נוהגין זה לזה ושונין דברי חבריהן וכן רב הלכה כמותו באיסורי משום שהיה רגיל בהוראות כמו שכתב הרא"ש פרק שור שנגח ד' וה' ושמואל כמותו בדיני משום דשכיח בבי ר"ג דשכיחי דיני ב"ב דף ס"ה. ואם כן כשחקרו **איך לקבוע ההלכה כדברי מי ע"ז יצחק ב"ק ואמרה הלכה כבית הלל**, והלכה כר"א בכל מקום, [3] **משום שהב"ק נאמר על האדם, ולא על גוף דבר ההלכה פרטית, ולא על תנורו של עכנאי בפרטות, שזה שהאדם ראוי לקבוע הלכה כמותו**, אין זה מופת פרטיי שכיון להאמת בדבר פלוני רק בכללות בכ"מ ראוי לפסוק כרב נגד שמואל באיסורי, וכיוצא בזה ובוזה פליג ר' יהושע ואמר אין משגיחין בבת קול, **אבל להכריע על הלכה פרטית לאמר הלכה כפלוני, על זה נאמר לא בשמים היא** ועל זה אמרו בתמורה ט"ו שהשיב יהושע כשאמרו לו שאל לא בשמים היא, ואם נביא אמר הלכה כפלוני הרי זה נביא שקר, אבל לפסוק איך ראוי לקבוע הלכה בכל מקום שזה אינו אימות עצמו, שהאם מפני שהוא רגיל בהוראות זכה לכוון האמת בכל דבריו באיסור והיתר ויעוין עקרים במאמר אחד פרק י"ח, ועל זה יצחק ב"ק הלכה כבית הלל וכו' כמו שפירשתי, כן נראה בכוונת רבינו דוק:

14. תוי"ט על מסכת יבמות פרק טז משנה ו

בת קול - [1] לשון הר"ב שמעו קול צווחת וכ"כ רש"י ונ"ל שהוא שם מושאל מבת קול שנוזר הרבה פעמים בדברי רז"ל [2] **שהוא קול שנשתמשו בו לאחר שפסקה הנבואה והוא קול מחודש לשעתו מהבורא יתברך להודיע סודו ליראיו ואותו קול קראוהו בת קול**. [3] **וכתבו התוספות בפ"ק דמסכת סנהדרין ד' י"א וז"ל י"א שלא היו שומעים קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול ע"כ ולי נראה שנקרא בת קול לפי שאינו קול לו קול אליו כמו שנאמר (במדבר ז') וישמע את הקול מדבר אליו שזהו נבואה ממש אבל קול זה שאנו בו הוא מעינו ודוגמתו במדריגה למטה ממנו ולכך קראוהו בת קול שהיא הבת לאביה ולתשות כחה לא קראוהו בן קול אלא בת קול...**

15. חזון איש-שביעית-ADDENDUM

16. תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד א

כי אמרי' לא תתגודדו כגון שתי בתי דינין בעיר אחת כו' - וא"ת מה תירץ ממגילה דבעיר אחת היו קורין לבני העיר בי"ד ולבני כפרים היו מקדימים ליום הכניסה ואומר הרב רבי חיים דבני כפרים היו קורין בעירם כדמוכח בירושלמי והשתא הוו שתי בתי דינים בב' עיירות דבכי האי גוונא לא שייך לא תתגודדו אפילו לאביי והא דקרי ליה יום הכניסה לפי שבעירם היו מתאספים לבא לבית הכנסת בשני ובחמישי לקרות התורה וכן נראה דאמר בירושלמי דבן עיר אין מוציא בן כרך דכל שאין מחויב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתם וכיון שבני הכפרים היו בקיאים לקרות ודאי היו קורין בעירם.

17. תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד א

במקומו של רבי אליעזר כו' - במתכוין היו מביאים עצמם שיהיו צריכים לכך משום חיבוב מצוה.

18. תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד א

בשלמא ב"ש לא נמנעו כו' - וא"ת ואמאי לא נמנעו משום צרה עצמה כדאמרי' לקמן בשמעתין [1] וי"ל דצרה עצמה לא שכיחה כולי האי כמו בני הצרות שהאחת יולדת כמה בנים.

19. תוספות רא"ש על יבמות דף יד/א

בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו וכו'. ומשום צרה עצמה לא נמנעו [2] דצרה קלא אית לה:

=====

20. סוכת דוד

הדין הוא דספק ממזר מותר, וא"כ מאי פריך אמאי לא נמנעו, ועיין קוה"ע ג"ח ב' שרצה

לח) בגמ' אלא ב"ה מב"ש אמאי לא נמנעו בני חייבי כריתות ממזרים נינהו ולכאורה הלא

י"ל דאימתי אמרינן ספק ממזר מותר כשאי אפשר לברר, אבל באפשר לברר אינו מותר ולהכי פרכינן ולמה לא נמנעו הלא היו חייבין לברר ובודאי דאם יבררו יאמרו להם, והלא גם ברוב כך הוא הדין דהיכא דאפשר לברר מבררינן ולא אזלינן בתר רובא, גם י"ל דגהי דמותר מצד ספק מ"מ הא לאחר שיבורר אח"כ שהיא ממזרת יהיו הבנים ממזרים דסיבת האיסור לא נפקע ולהכי הווי להם למנוע, ועיין קוה"ע ג' ח' שכתב כן, דאפילו נימא דספק ממזר הוי מותר בתורת ודאי וכשיטת המהרי"ט, מ"מ סיבת האיסור לא נפקעה לגמרי גם בשעה שהוא ספק, ותדע שאם הוליד זרע בשעת ספיקו ואח"כ נתברר שהוא ממזר בודאי נפסלו גם בניו כמוהו מכאן ולהבא ולמה כן והרי נולדו בשעה שהי' כשר, אלא ודאי משום דסיבת הפסול הי' בו מתחילתו ולא הותר ע"י ספיקו אלא האיסור בפועל ומשור"ה בנו כמוהו וכשנתברר על האב נתברר על הבן עכ"ל, ועיין לעיל י"ג: (אות ל"ד עד ל"ז) בזה.

21. סוכת דוד

לט) בגמ' אמאי לא נמנעו וכו' ולכאורה מאי קושיא, והלא אם הי' אסור היו ב"ש מחוייבין להודיעם כדי שלא יעברו על לפני עור, וגם מסקנת הגמ' הוא דהיו מודיעים אותם רק משום דאהבה וריעות נוהגין בהו, הנה עיין ריטב"א י"ד: ד"ה ומ"ש ודאי, שכתב דאהבה וריעות היו נוהגים זה בזה, פי' דאילו מדינא נהי דאסור למיספו להו בידים כדאמר בחולין (ק"א) חס לי לזרעא דאבא למיספי מידי דלא סבירא לי' מ"מ כד ספו אינהו מנפשייהו לא מחייבו לאפרושינהו כיון דלדידהו היתר גמור הוא, אלא דאהבה וריעות נוהגים זה בזה ומאי דסני להו לחברייהו לא עבדי עכ"ל, היינו דכאן מיירי שלקחו לעצמן ואז כיון שמותר זה כפי שיטת ב"ש לא היו מחוייבים להודיעם דכיון דלפי המתירין עושין דבר היתר אין כאן לאפרושי מאיסורא, אבל ליתן להם בידים אסור מכיון דלפי שיטתם זהו אסור הם חייבין לינהוג כפי שיטתם ולא ליתן להם איסור בידים.

22. תוספות מסכת יבמות דף יד עמוד ב

אלא ב"ש אמאי נמנעים מב"ה - וא"ת ודלמא משום ממאנת ומשום ההיא דשוה כסף כסף היו נמנעים דאם נתקדשה לראשון בפרוטה ולשני בדינר לב"ש מקודשת לשני ובניה מן הראשון ממזרים ואומר ר"י דעיקר הך ברייתא משום צרות קתני לה [ולכך קתני לה גבי מתני' דהכא] דלגבי הכי קתני לה מתני' ומשמע משום צרות גרידא היו נמנעים.

❖ רש"ש על יבמות דף יד/ב

תוס' ד"ה אלא. ומשום ההיא דשוה כסף וכסף כו'. כצ"ל:

23. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף יד עמוד ב

ת"ש אף על פי שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות. האי ת"ש מהדר לברורי סוגיין דלעיל אם עשו ב"ש כדבריהם או לאו, אלא שהכניס התלמוד בינתיים גופא דר' אלעזר דאיית' לעיל ולא בעא למנטר עד סופה דשמעתתא כאורחא דתלמודא משום דשמעת' אריאיכא טובא וזמנין דעביד תלמודא הכי.

24. ריטב"א על מסכת יבמות דף יד/ב

שם ומ"ש ודאי דאסור ספק נמי איסורא פרש"י ספק כגון אשת איש דמגרש את אשתו דהוי ספק אם בא עליה לשם קדושין ופרקי' לא תימא מן הספק אלא מן הסתם כלל מסתם צרות ושאר נש' דנסבי להו סתם דנסבי עלייהו דאי איסורא להו מודיעי להו ופרשי ובתוס' פי' וכן הרמב"ן ז"ל מ"ש ודאי צרה או ודאי אשת איש לדידהו דנמנעים משום איסור ודאי אפילו כשהדבר ספק להם אם יש במשפחה זו מאותה שהתירו ב"ש או ב"ה היה להם לימנע דכל משפחותיהם בחזקת נטמעות הן אלא אימא מן הסתם וכדפרש"י ז"ל ומאי קמ"ל פי' בראשונה דסמכי על שתיקותה ויודעים להם דלא שבקו להו למיספי מידי דחיבי להו איסורא דאהבה וריעות היו נוהגים זה בזה פי' דאלו מדינא נהי דאסור למיספ' להו בידיים כדאמר בחולין חס ל' לזרעי' דאב' בר אבא למיספי מידי דלא ס"ל מ"מ כד ספו אינהו מנפשייהו לא מחייבי לאפרושינהו כיון דלדידהו התר גמור הוא אלא דאהבה וריעות נוהגים זה בזה ומאי דסני להו לחברייהו לא עבדי:

25. ספר דעת תורה [בראשית ע' קנה]

ויאמר ברוך ה' וגו' אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדוני (כד, כז).
הענין כי אצל הקב"ה הנה החסד שלו הוא גם אמת, אף ש"חסדך" ו"אמתך" הנן שתי מדות מיוחדות, ומצינו בגמ' (יבמות יד:) אמרו על בית שמאי ובית הלל, שאף על פי שנחלקו וכו' "ללמדך שחבה ורעות נהגו זה בזה לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו". הנה השתוממו חז"ל מהעובדא, שאף שהיה ביניהם מחלוקת חזקה, בסופה וסערה, מחלוקת לשם שמים, כי כל אחד סבר כי האמת היא אתו, ומצינו בכגון דא (אצל חזקיהו המלך - סנהדרין צד:) אמרו אף "ידקר בחרב", מ"מ שררה ביניהם אהבה ורעות בתכלית, וזה אמנם "ללמדך" לימוד גדול, שאף שאמת ושלום הנן שתי מדות מיוחדות, והנן לכאורה גם סותרות אחת את רעותה, אבל בעצם לא כן הוא. שתי המדות היו קיימות יחד באהבה, שלובות אחת אל

אחת. זו היא כאן ההערה המאלפת, שאם כי "חסד" לכאורה אינו מתאים לגמרי עם "אמת", וקשה מאוד למצוא חסד אשר יהיה גם אמת, אולם במדות הקב"ה הנה חסדו גם אמת הוא, אחד הם.

יעקב אמר אל יוסף (בראשית מז, כט) "ועשית עמדי חסד ואמת", ופירש"י כי חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, ולא דוקא אצל חסד של מתים הנה זה, אלא הכוונה להורות לנו כי קשה מאוד למצוא חסד שיהיה גם אמת, ואצל מתים ודאי קל יותר לעשות חסד של אמת. וזו הערה מגדלות הענין של חסד שיהיה אמת, כי לא בנקל תמצא זה.

26. שערים מצויינים בהלכה

ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו. יש לדקדק באריכות הלשון, הא כבר אמר שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, ולמה מוסיף לקיים מה שנאמר "האמת והשלום אהבו". ונראה לפרש דאם שניהם מבקשים האמת ורוצים לידע אמיתה של תורה, ולכן אומר כל אחד דעתו, והאחד רוצה לדעת דעתו של חברו אולי טועה הוא בעצמו ואז יהי חיבה וריעות ושלום, כדמצינו כמה פעמים בשו"ת נודע ביהודה וחת"ס שפוסקים רק בתנאי שיסכימו לזה שני גדולי הפוסקים, אבל אם אפי' אחד מבקש האמת וחברו אינו מבקשו, אז לא די שלא יהיה חיבה וריעות אלא אפי' שלום לא יהיה,

צא ולמד כו'. וכבר כתב רבינו המהר"ל (באר הגולה באר ה) "יש כיתות המנצחים דהעיקר אצלם שהוא ינצח ואינו מבקש האמת". וזהו כוונת הגמרא דצריך להשגיח על מה שנאמר "האמת והשלום אהבו". וכתב בשיירי תשרי חתם סופר (נדפס אחרי מס' כתובות) בזה"ל, "כי על הרוב לא בא המקשה להוציא ממבוכה ולהעמידו על האמת, כי אין האמת לעת כזאת חשוב כלל, ולא בא הכותב רק להראות כחו וגבורתו, ולא נצרכה אלא מפני הכבוד". ועי' מה שכתבנו במס' מגילה (לב. ד"ה ואין נוחין).

27. מהר"ל חדושי אגדות על יבמות דף יד/ב

האמת והשלום אהבו. פי' לאהוב האמת הוא דבר ראוי אך שיהי' השלום עם האמת ולא ידחה האמת את השלום. ואמרו (לקמן ס"ה ב') כי מותר לשנות מפני דרכי שלום, ולפיכך הליל ושמאי אף שהי' ראוי מצד התורה שהיא האמת והיו חולקים זה [עם זה], וכל אחד הי' רוצה לבטל דברי חברו לכך הי' ראוי מצד הזה שכל אחד ידחה השני שהוא כנגד שכלו ודעתו ועם כל זה השלום אהבו והיו נוהגים בשלום ובאהבה:

ADDENDUM

1. ספר קובץ הערות - סימן טז

(א) בסוגיא דעשו ב"ש כדבריהם [י"ד ע"א], מבואר דלכו"ע אסור להמיעוט לעשות כדבריהן, והא דב"ש עשו נגד הרוב, הוא משום דמחדדי טפי ולא אזלינן בתר רובא כה"ג. ובתורת האדם להרמב"ן בשער הסכנה הביא כן להלכה במחלוקת רופאים ואחד מהן מופלג בחכמה, הוששין לדבריו, משא"כ בסנהדרין, עיי"ש מילתא בטעמא. ובחינוך מצוה ע"ח כתב ג"כ לחלק מסנהדרין, ומקור דבריו הוא מדברי הרמב"ן הנ"ל. וכן כתב עוד הרמב"ן בליקוטיו פ' זה בורר [סנהדרין סוד"ה זו ששנינו] (נדפס סוף חידושי הר"ן לסנהדרין). ובר"ן פ' בתרא דיומא [ד' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה ומדקתני] הביא ג"כ דברי הרמב"ן הנ"ל: והנה בקונטרס הספיקות [כלל ו' ס"ב] כתב בשם מהר"מ בן חביב לפרש כונת תוס' ר"פ המניח [ב"ק כ"ז ע"ב ד"ה קמ"ל], מ"ש דבדיינים המיעוט כמאן דליתא, דהטעם הוא מפני שהמיעוט צריך להודות להרוב, ובקונטרס הספיקות [ס"ג] פקפק, שאין הדין הזה נוהג אלא בסנהדרי גדולה אבל לא בכלל בי"ד. ובאמת כן נראה כדבריו, דמקרא דאחרי רבים להטות, ילפינן לכל התורה דאזלינן בתר רובא, ובכל התורה, מי סברי לו שהאמת כהמיעוט אין צריך לחוש להרוב, וא"כ ה"נ בדיינים, כיון שהמיעוט יודע בכיורו שאין האמת כהרוב אין צריך לשמוע להרוב. והא דבסנהדרין צריך המיעוט לשמוע להרוב, הוא מקרא דלא תסור ימין ושמאל - אפילו אומרים לך על ימין שהוא שמאל, והדין הזה אינו נוהג אלא בסנהדרי גדולה בלשכת הגזית ולא במקום אחר, ואם מצאן בבית פאגי והמרה עליהן אינו עובר משום לא תסור...

ג) אבל קשה מסוגיין, דלא עשו ב"ש כדבריהן משום דב"ה רובא, ועיין בחינוך סי' ע"ח שנראה מדבריו דמתלוקת ב"ש וב"ה חלוק מדין סנהדרין, דבסנהדרין לא אזלינן בתר מחדדי טפי, וכדברי הרמב"ן הנ"ל, ומ"מ היה המיעוט צריך לעשות כהרוב בשוין בחכמה, וא"כ נראה מזה דגם בכל בי"ד חייב המיעוט לעשות כהרוב, וקשה מהא דבמקומו של ר"י הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב, ובמקומו של ר' אליעזר היו כורתין עצים וכו', אף דחכמים אוסרין. ובגמ' פריך לה, ומשני מקומות שאני, והיינו דבכה"ג ליכא איסור לא תתגודדו, אבל אכתי יהא אסור מדינא דאחרי רבים להטות:

❖ [מהשמטות]: ל"ק, דליכא שם רבים, אלא ר"א ור"ע, ור"י הגלילי ור"ע:

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף יז עמוד א

ונראה לבאר, דבאמת קודם שיצתה בת קול דהלכה כב"ה, [וכדאמרי' בעירובין דף יג ב], לא היה הדבר מוכרע אי הלכה כב"ש או כב"ה, דמצד אחד היו ב"ה רבים יותר, אבל מאידך גיסא היו תלמידי ב"ש חריפים יותר, והיו סוברים דאין לנו לילך אחר הרוב בכמות התלמידים, אלא אחר הרבים והמובחרים באיכות, אמנם כלל ישראל לא קבל את הכרעת ב"ש כיון שמצד הכמות מועטים היו, אמנם כיון דסברי ב"ש דע"פ ההלכה כמותם ע"כ ברגע שנתאפשר להם לעשות שיהא להם גם רוב במציאות עשו כן, כדי שיקבלו עם ישראל את דבריהם, [שלפי דעתם בלא"ה היו צריכים לקבל דבריהם, אבל באמת רוב כזה מצד עצמו אין בו כח להכריע הדין על פיו].

והטעם שבאמת קבלו תלמידי ב"ה את דבריהם, [וכן נפסק להלכה], אף דבאמת לא היה כאן דין רוב, [1] י"ל, דכיון שראו תלמידי ב"ה שרובם חזר בו וישב כפוף לפני שמאי ע"כ גם הם חזרו בהם, [א. ה. וצ"ב, דהרי בפשטות לא היה עובדא דשמאי והלל והתלמידים באותו מעמד דהרי אמרי' מעיקרא לא קבלו מינייהו ולבסוף קבלו מינייהו, ובאמת כן הובא בשם מרן ז"ל במהדו"ק דלכא"ו אין מוקדם ומאוחר בגמ' כאן ועובדא דנעיצת החרב היתה אחר עובדא דשמאי והלל].

[2] וברמב"ם בפ"ה המשניות כ' דבאמת היו באותו מעמד כל חכמי אותו הדור הראויים להוראה, ומ"מ היה רוב כדעת ב"ש, והיינו דאף דבדרך כלל היו תלמידי ב"ה רוב, אלא דעובדא זו הסכימו הרבה מתלמידי ב"ה כדעת ב"ש, וע"כ אסרו לצאת כדי שישאר אותו הרוב, [ולפ"ז באמת יש כאן דין רוב גמור להכריע הדין], (ממהדו"ק).

3. בית יוסף חושן משפט סימן יג

ז כתב הרשב"א (בתולדות אדם לרשב"א סימן קד) שאלת ראובן ושמעון שבררו להם עשרה אנשים לראות בדינם הן בדין הן בפשרה ונשבעו שניהם לקיים עליהם כל אשר יגזרו אותם העשרה ואם לא יסכימו לדעת אחת שילכו אחר הרוב כדין תורה ובין כך ובין כך נסתלק אחד מהם ולא רצה להיות עמהם באותה ברירה ולא אומר דעתו באותו ענין תודיעני אם ראובן חייב לקבל מה שאמרו התשעה הנותרים או רובם: תשובה. דבר ברור הוא שכיון שנסתלק אחד מהם נתפרדה חבילה ולא עוד אלא אפילו אמר איני יודע אינם יכולים לגמור הדין על פי תשעה הנותרים שאין הולכים אחר הרוב אלא כשרבו המזכים על המחייבים או המחייבים על המזכים מתוך משא ומתן של כלם אבל כשהמיעוט איננו לא שאילו היה שם אותו האחד שמא היה מראה טעם הפך מה שהסכימו הרוב ויודו הרוב בכך...

סימן כג

— נדפס בתוספת שביעית [סוף חר"ת הל' שביעית] —

בהנהגת איסור והיתר

א ע"ז ז' א' היו שנים אחד מטמא ואחד מעבר כי אם היה אחד מהם גדול כו' ואם לאו הלך אחר המחמיר כו' ומבואר דבין לתיק בין לריצ"ק בשל תורה הלך אחר המחמיר ויש לפי זה דאמרו חז"ל מ"ד א' הוראה נעשה כדברי צ"ש עושה כדברי צ"ש עושה ומפרשין דהיינו קדם צ"ק ועדיין לא הכריעו בהלכה דצ"ש רוצה וצ"ש מחודי טפי ולכתו א' שקולין כן ה"א יש להחמיר בשל תורה, ויגדל דה"א דאמר דבשג תורה הלך אחר המחמיר אינו אלא בשלחן אחד מהם רבו אבל אחד מן החכמים הוא רבו הלך אחריו חף להקל, ומקרי רבו כל שהוא קרוב לו ושומע שמועותיו תמיד ברוב המלות, וזהו אם יש שני חכמים קרובים לו רשות בידי להחזיק בהוראותיו של אחד מהם ולהחזיקו ברבו והיינו דאמרינן הוראה נעשה כדברי צ"ש עושה והיינו להחזיקו ברבו ולהלך אחריו חסידים תמיד בין לקולא בין לחומרא וכן זה בין צ"ש חכם ובין לאחר מותו כל שזוהמות הוראותיו והלכותיו מפי תלמידיו או כפי ספריו, והנה ראוי להלך אחר רבם חף להקל בשל תורה ואפי' בחולקים עליו הם הרבים כל זמן שלא היה מושג צ"ד ודנו זה כנגד זה והכריעו את ההלכה והיינו דאמרו וימות י"ד א' במקומה של ר"א היו בורחין עליו כו' במקומו של ריב"ז כו' ומיחו צ"ש וצ"ה אחר צ"ק תצטוו חכמים כהכרעה של מושג צ"ד ואין ראוי להקל כדברי צ"ש ואף לא להחמיר.

ב וכן ככל מקום שבו שנים חולקין ואין אחד מהם רבו ושניהם שוין שהלך אחר המחמיר אם יש חומרא וקולא בכל ד' כמו שדרכו וגולגולת הלך אחר אחד מהן בין לקולא בין לחומרא ואילו היה הדבר ספק היה ראוי להחמיר בשניהם בין לענין עריפות ובין לענין טומאה אבל כיון שיש כאן מחלוקת חכמים ראוי להלך אחר אחד מהן בין לקולא בין לחומרא, כן משמע בסוגיא דשירובין שם, ואפשר דדוקא כשהן רבותיו.

ג אמרו שזוהמות מ"ה ב' השתא דלא אחמר הלכתא לא כר"ש ולא כר"א דייגאל דעבד כר"ש עבד כו' ולכאורה כיון דהוי ספיקא דהין ופון שאין גובין מספק, ובתו צ"ש ס"ב ב' פירשו דר"ל אם הדיון מכריע כדו מניחו וא"כ אין דין זה נובע אלא בימי אמוראים אבל לדין הממשיה ואין גובין, וקשה דבימי אמוראים אף אם פסקו אמוראי קמאי הלכתא יש לאמוראי בתראי רשות להלוק, ובכבודות מ"ה א' ד"ה דאמר כהנז דהוא תיקון חכמים כהן דאי עבד כר"א עבד וכן ה"א דאמר צ"ב קב"ד ב' עשה כדברי רבי עשה לר"ך נמי לפרש בדין המכריע או שהוא תקנה חכמים.

ד והא דאמר צרכות כ"ז א' דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד היינו נמי דין שהכריע אבל כל הפוסקים פסקו כן גם לדין וכהו אפשר לומר משרם דיש שם חומרא וקולא לענין מנחה וערביה ולר"ך נעשות בהומרו וקוליו ולכן מני עבד כמר או כמר מיהו אפשר כיון דבשיקול הדעת כל הוראה הלה כשלאמרו דעבד כמר עבד נתנו לנו רשות להכריע ודעבד כר' יהודה גליהוא דקמאי קעבד והוי כאלו הכריעו קמאי כן, וכן כה"א דאמרו שזוהמות שם.

ה והא דאמר ר"א כחוצות ב' ב' זילו אהדורו כר' ז"ל דכל צב"ל מיפק בייפו ל"י לר"ג והיו הוראותיו פשוטות צב"ל הארץ ור"ג רבם והיינו להחביב ט"פ הוראותיו וכיון לדעת ר"א היו עשות כדבר משנה [כמשי"ב חר' שם] מני למיכוד עובדא, אבל אם היו במקום שאין ר"א רבם אין לו כה לבין אוחן לקבל דעתו וכה"א דבמהומה שג ר"א בורחין עליו כו'.

ג נדה ע" ב' מאי לאחר שהכר אינימא כו' דאין הלכה כר"א כו' בשע"ד כינו עבד כותי אלא דלא אחמר הלכתא כו', לכאורה משמע דהם הדבר הוכרע מלד רצום אפשר נסמוך בשע"ד על יחוד אבל אם הוכרע בשיקול הדעת אין להקל בשע"ד, והימא דלי"כ מאי פריך בינה י"א א' אלא למ"ד אין הנכח פשיטא יחיד ורצום כר' הנה נפקותא עובד דאי משום יחיד ורצום דייגאל דמורה כר"י והלך לו בשאל אינו חייב למערה ולאחדורי עובדא וכמשי"ב חר' לעיל ו' ב' ד"ה ששעת, וכן אם יש הפסד מצדוה בקולקו ההלך, אבל כשהכריע אין הלכה כר"י אף בשע"ד לא עדיין כותי, וכרי אמרו בסוגין אינימא דאין הלכה כר"א אלמא דלפטמים אמרינן אין הלכה כותי כדו שלא נסמוך עליו בשע"ד ומאי פריך פשיטא, ולכן נראה דכל כגלי שאמרו בגמ' כגון הלכתא כר' צ"א וסורא ר"מ ור"י הלכה כר"י וכר"ב הוי כאיפסק הלכתא וכמו כן ביחוד ורצום ולא סומכין להקל אף בשע"ד, וכה דאמר בסוגין אינימא כו' דאין הלכה כר"א היינו שרבותיו מסרובו פנוהתן סתמא דר"א יחידהו כו"א וכיון כשאמרו אין הלכה כר"א, וה"א דאמר דלא אחמר הלכתא היינו שרבותיו נסחפקו כדבר ולא הכריעו וכיון ה"א לא אחמר הלכתא כה"א דברכות כ"ז א', וכיון שכן יש לו לרבי רשות להקל כר"א ומ"מ ה"כ רבי נוטה למתפש נחומאל כיון דהמתמירין רוצה והמיקול יחיד אבל בשע"ד הקול, ולפי"א אין להקל ביחוד אפי' בשע"ד אלא היכי דאמר בגמ' דלא אחמר הלכתא.

ד ונראה דזו כונת הרשב"א בתשובה ס"י ר"ג שביאו בפוסקים חר"מ ס"י כ"כ וי"ד ס"י רמ"ב וכו' ו' הרשב"א פ"י שהוא נדפוס קשה להולמו שהשאל שאלו אם אפשר לסמוך להקל נגד הרי"ף והרמב"ם א' חשי"ב הרי"ף והרמב"ם כרבותיהם, וכהו בקיום הרשב"א שאם אחד מן החכמים החולקים גדול ממצרו בחכמה ובמנין אין אומרים בדאי הוא פלוני לסמוך עליו והלכה פסוקה היא דכולהו אחר הגדול כו' ואפי' בשע"ד אין סומכין על הקטן כו' וכן במקום מחלוקת יחיד ורצום אלא אי"כ שע"ד שיש בו הפי"מ או כו"כ כמשי"ב פ"ק דנדה כו' וכהו הש"ך ס"י רמ"ב פ"י דכונת הרשב"א דבאמת סומכין על יחוד במקום רצום ובמכין על קטן במקום גדול בשע"ד אלא הרשב"א צ"ל לפרש דבשנין דהק והפסד, אבל אינו כן אין מקום לכל הדברים האמורים בלשון הרשב"א ז"ל שמהר"ך במקום שאין ראוי לכך ומקרי במקום שר"ך להאריך וכל הסגנן מהופך דהי"ל להתחיל בצי"א שש"ד ולכיום ב', וגם עיקר הדבר שר"ך דהק והפסד אין לו מקור כלל וכבר אמרו גיעון י"א א' שע"ד וכן שנת מ"ה א' ולא הוצרכו הפסד וכל דהק שוב, וכבר עמד הצי"ח שם [בקי"ו ב"ק וי"ד] על לשון הרשב"א ותימא כמה שדחאו הש"ך, וכצי"ח פ"י דגדול וקטן אין סומכין על הקטן בשע"ד אבל ביחוד ורצום סומכין ותחלת ל' הרשב"א היה מתיישב אבל סופו עדיין אינו מתיישב ועוד הק' הש"ך דהלא יחיד ורצום עדיף, אבל נראה דין הדברים דנשמעו כהן בהשתקף וכונת הרשב"א דלא נאמר דין שע"ד כינו דההלכה הוכרעה ע"פ דין הלך אחר הגדול או אחר הרצום אלא במקום דלא אחמר הלכתא [מפני דמסתבר טעמי דיתיד או של קטן אלל חכמי דור הב"א] ואם באתו למלאת את החסר צ"ל הרשב"א ז"ל וכן במקום מחלוקת יחיד ורצום, אלא אי"כ לא אחמר הלכתא לא כמר ולא כמר סומכין בשע"ד שיש בו הפי"מ או כו"כ כמשי"ב פ"ק דנדה כו' ופ"י דהק היינו הפסד וכיו"כ וכל ל' הרשב"א נחזור ותימא נמי מה שהצי"ח ה"א דאמר מאי שע"ד שנת צנורה וא"י דלפ"ש עברהו ואפי"ן דהו' אחמר במאי דאמרו ל"י לר"א מ"מ שפיר שמעינן מזה פירוש שע"ד לכל מילי.

ו והנה במקום דגחלקו הפוסקים אם רבי"ם מסכימים לדעת אחת אין סומכין על יחוד אף בשע"ד דהו מקרי אחמר הלכתא וכשי"כ כשאין פנוהתן צ"א ורצום וכגון שגחלקו בדורו של הרמב"ם ובסמיניו הרא"ש וכו"ן לדעת אחד מהם, או שהכריעו כשי"ש ובאחרונים לדעת אחת, דהו מקרי אחמר הלכתא.

ודברי הח"ל סיי קי תמוהים לפ"ז, ובלא"ה דבריו ז"ל תמוהים
שבי שאין דברי השו"ע כאתמר הלכתא משום שרשאים
לחלוק, שהרי אתמר הלכתא דאתמר בנדה רבי קאתמר לה והיינו
שאמרו לי ר"א ור"ש ורשב"ג רבותיו אע"ג דהרבה פעמים חולק
רבי על רבותיו ועל חביו, אלא דצמקום שסומך על קבלתו מקרי
אתמר הלכתא וה"ל לדין רבותיו ז"ל.

מן האמור נלמד שאין מקום להקל בשביעית צו"ז משום דעת
הראש"ד והרז"ה המיקונים כיון שכל הפוסקים חולקים עליהם,
והרמב"ן והרשב"א והר"ן שהיו אחריהם אמרו אין הלכה כהראש"ד
והרז"ה, ובסב"ת סיים ואין צדד זה צית מיחוש וספק והוצא
צ"ו סיי ס"ז, הרי דאתמר הלכתא דאין הלכה כמותם, וכתבו
דהראש"ד חזר צו.